

INSTYTUT FIZJOLOGII ROŚLIN
IM. FRANCISZKA GÓRSKIEGO POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Określenie fizjologicznych i biochemicznych wskaźników tolerancji pszenicy ozimej (*Triticum aestivum* L.) na stres suszy i wysokiej temperatury

Zadanie badawcze 3

Okres realizacji: 2021 - 2026

Kierownik projektu: dr inż. Katarzyna Juzoń, e-mail: k.juzon@ifr-pan.edu.pl

Wykonawcy:

prof. dr hab. inż. Edyta Skrzypek, prof. dr hab. Izabela Marcińska,
dr hab. inż. Ilona Czyczyło-Mysza, dr Marzena Warchoła,
dr inż. Kinga Dziurka, dr hab. Maciej Grzesiak,
dr Anna Maksymowicz, mgr inż. Kamila Laskoś,
dr Marta Pilipowicz, Wojciech Szarski

Fot. K. Laskoś

Cel projektu

Określenie zależności pomiędzy relacjami wodnymi w roślinie, wybranymi parametrami fizjologicznymi, a elementami składowymi plonu rodów/odmian pszenicy ozimej (*Triticum aestivum* L.).

Cele szczegółowe:

- Test utraty wody – *zrealizowany*.
- Analiza wybranych parametrów fizjologicznych – *zrealizowany*.
- Określenie elementów składowych plonu – *zrealizowany*.

Figura 1. Tunel wegetacyjny z roślinami pszenicy ozimej. (Fot. K. Laskoś)

Materiał i metody

Materiał roślinny:

90 rodów/odmian pszenicy ozimej (*Triticum aestivum* L.) pochodzących z Polskich Spółek Hodowlanych

Metody:

- **Test utraty wody** (ELWLW, ang. *Excised Leaf Water Loss Weight*); *Clarke i McCaig (1982)*
- **Względna zawartość wody w liściach** (LRWC, ang. *Leaf Relative Water Content*); *Ober i in. (2005)*
- **Potencjał osmotyczny** (Ψ_o), psychrometr HR 33T (WESCOR Inc.); *Hura i in. (2017)*
- **Wpływ elektrolitów** (EL, ang. *Electrolyte Leakage*); konduktometr CC-501 (ELMETRON Sp.j.)
- **Wymiana gazowa** – wskaźnik wykorzystania wody (WUE, ang. *Water Use Efficacy*): analizator IRGA (Ciras-2, PP System Amesbury)
- **Komponenty plonu:** liczby dni do kłoszenia/kwitnienia; wysokości pędu głównego; krzewistości produkcyjnej; liczby/masy ziaren w kłosie i roślinie; masy 1000 ziaren.

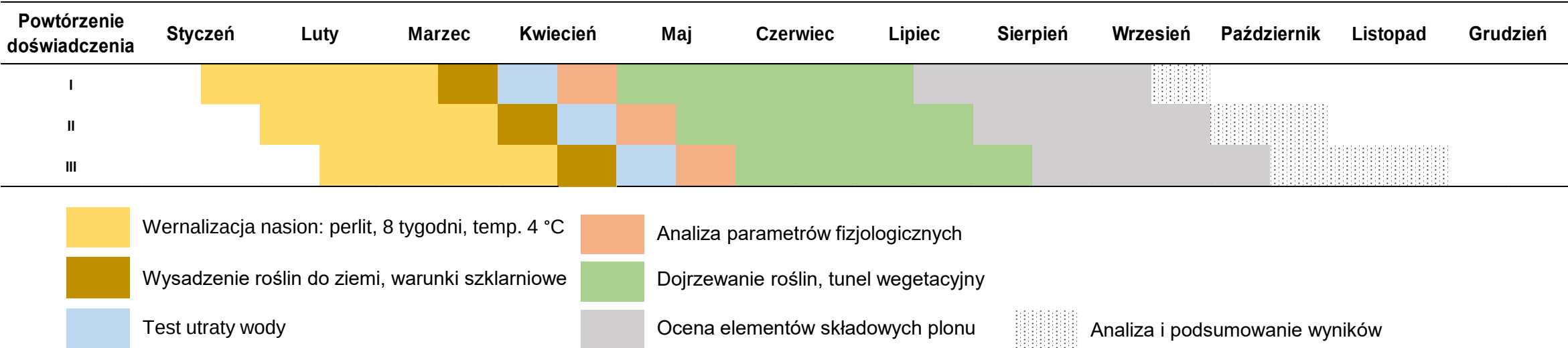

Figura 2. Schemat badań (trzy doświadczenia w dwutygodniowych odstępach).

Wyniki

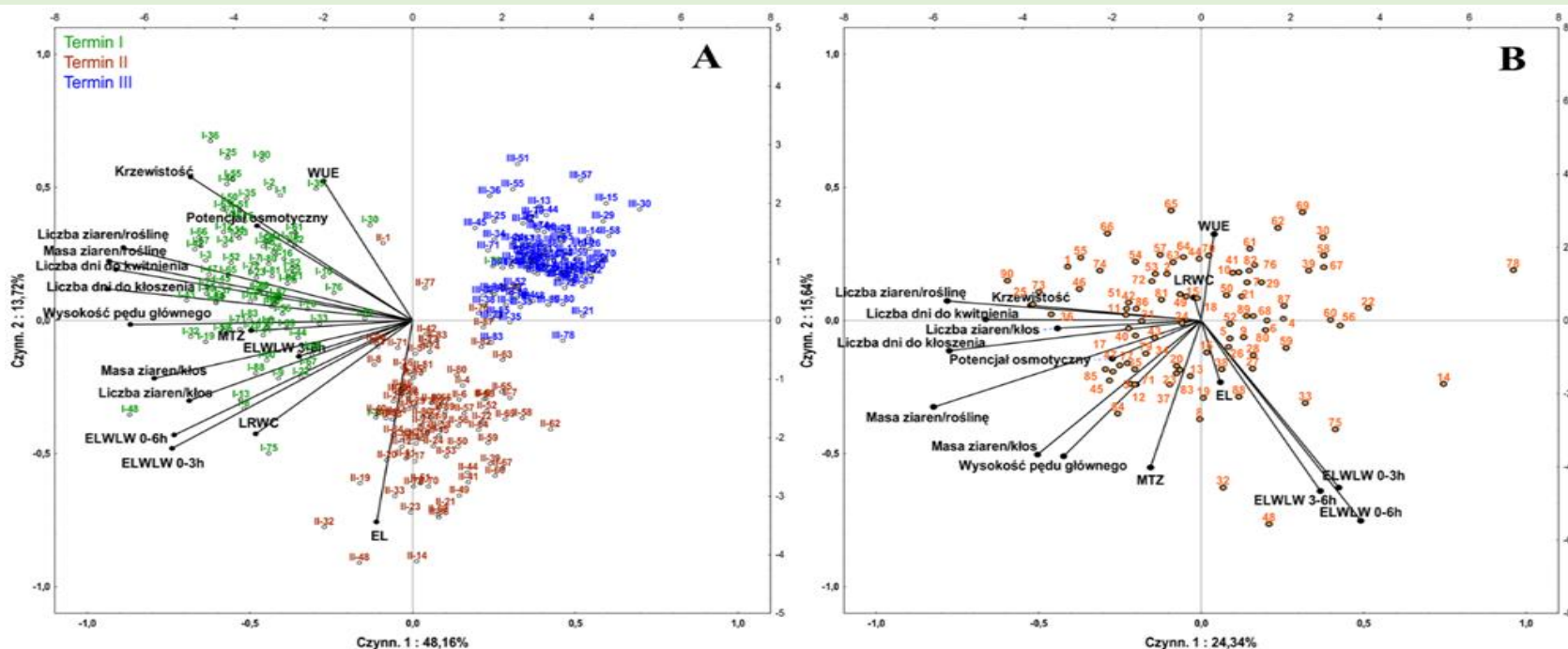
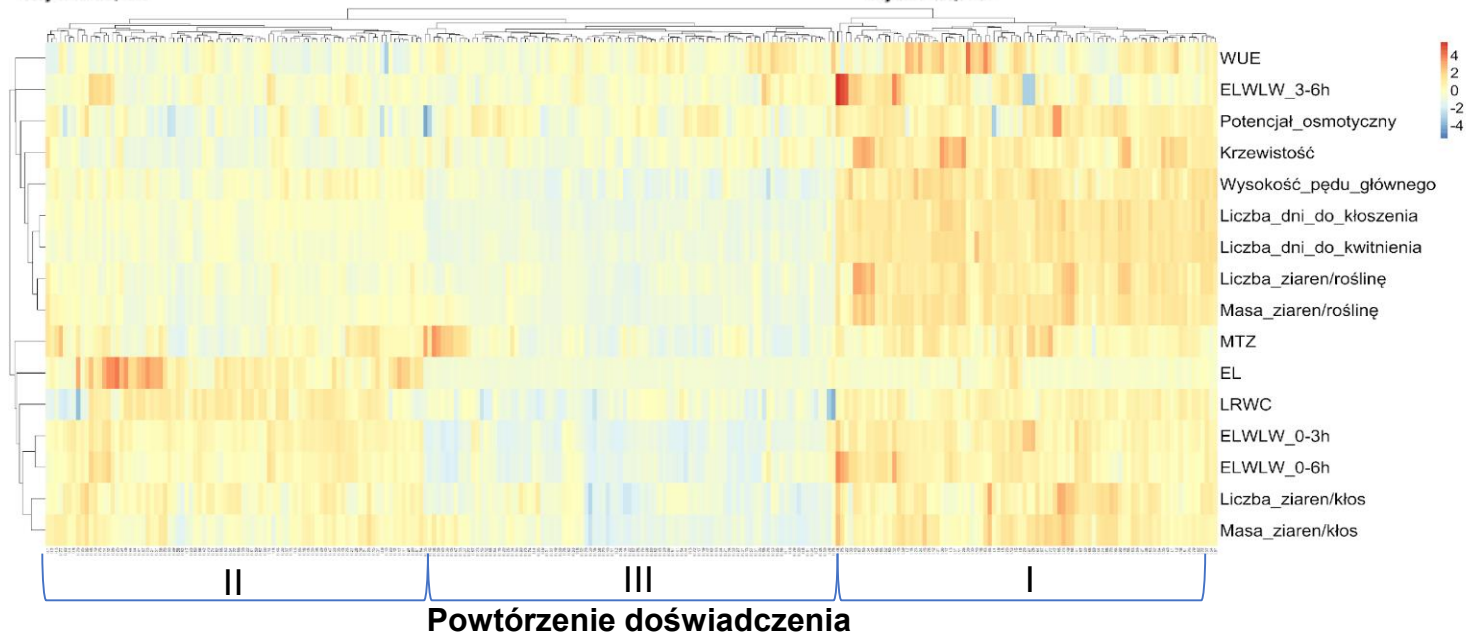

Figura 3. Analiza głównych składowych (PCA, ang. *Principal Component Analysis*) przedstawiona jako biplot (projekcja zmiennych oraz rzut przypadków) na płaszczyźnie dwóch pierwszych osi czynnikowych wykonana dla zmiennych różnicujących badanerody/odmiany pszenicy ozimej pod względem parametrów związanych z utratą wody (ELWLW 0-3h, ELWLW 3-6h, ELWLW 0-6h), elementów składowych plonu [liczba i masa ziaren/kłos, masa ziaren/roślina, liczba dni do kłoszenia i kwitnienia, krzewistość, wysokość pędu głównego, masa tysiąca ziaren (MTZ)] oraz wybranych parametrów fizjologicznych [potencjał osmotyczny, wypływ elektrolitów (EL), wskaźnik wykorzystania wody (WUE), względna zawartość wody w liściach (LRWC)]. Wykres przedstawia wspólną analizę dla wszystkich rodów/odmian z trzech terminów (A) oraz osobną dla średnich wartości z trzech powtórzeń doświadczenia obliczonej dla danegorodu i dla każdego parametru (B).

Figura 4. Mapa ciepła (ang. *heatmap*) oraz analiza skupień różnicująca 90 rodów/odmian pszenicy ozimej pod względem wartości badanych parametrów dla trzech powtórzeń doświadczenia. Każdy rząd reprezentuje inną zmienną, a każda kolumna inny ród/odmianę pszenicy. Skala kolorów wyjaśnia poszczególne wartości, wartości w danym rzędzie poddano skalowaniu. Intensywność koloru świadczy o różnicach w wysokości wartości o obrębie danego parametru pomiędzy rodami/odmianami.

Wspólna analiza PCA oraz mapy ciepłej dla wszystkich trzech powtórzeń doświadczenia pokazała wyraźny wpływ terminu siewu na badane rod/odmiany pszenicy (Fig. 3A, Fig. 4). Analizowane zmienne sumarycznie wyjaśniały 61,88 % zmienności wśród obiektów badawczych. Najwięcej zmienności w ramach czynnika 1 (48,18%) wyjaśniały elementy składowe plonu: masa ziaren/roślina, liczba dni do kłoszenia i kwitnienia oraz wysokość pędu głównego.

Analiza PCA dla średnich wartości z trzech powtórzeń doświadczenia obliczona dla danego rod/odmiany i dla każdego parametru pomogła wskazać rod/odmiany odstające od pozostałych o wartościach elementów składowych plonu: wysokich – rod/odmiany 25, 36, 73, 90 oraz niskich – rod/odmiany 14, 75, 78 (Fig. 3B).

WYNIKI 1: Test utraty wody

Wielkość doświadczenia:
90 rodów/odmian × 3 powtórzenia doświadczenia × 3 powtórzenia biologiczne = 810

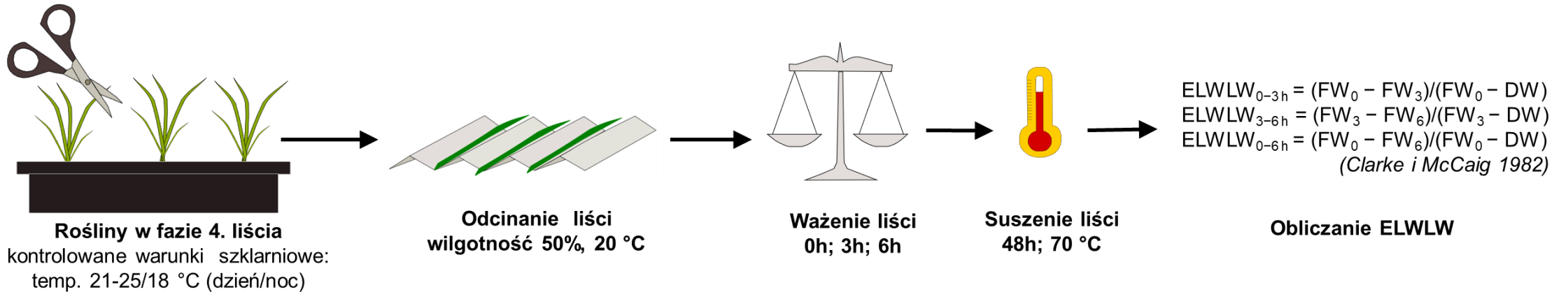

Figura 5. Schemat przeprowadzenia testu utraty wody z odciętych liści 90 rodów/odmian pszenicy ozimej.

Tabela 1. Średnie, maksimum (Max.) i minimum (Min.) wartości testu utraty wody z odciętych liści (ELWLW) z trzech powtórzeń doświadczenia dla 90 rodów/odmian pszenicy ozimej.

	ELWLW		
	0-3h	3-6h	0-6h
Średnia	0.281	0.189	0.454
Max.	0.401	0.386	0.645
Min.	0.187	0.108	0.343

Tabela 2. Dwuczynnikowa analiza wariancji (ANOVA) utraty wody z odciętych liści 90 rodów/odmian pszenicy ozimej z uwzględnieniem powtórzeń doświadczenia oraz interakcji badanych cech; $p \leq 0,05$.

	ELWLW					
	0-3h		3-6h		0-6h	
	F	p	F	p	F	p
Ród/odmiana	3.03	0.000	3.72	0.000	3.87	0.000
Powtórzenie	1018.30	0.000	52.69	0.000	488.86	0.000
Ród/odmiana*Powtórzenie	2.14	0.000	1.53	0.000	1.80	0.000

Mała wartość parametru ELWLW świadczy o mniejszej utracie wody w badanym przedziale czasowym. Można zatem wnioskować, że rody/odmiany o najniższych wartościach (90, 65, 67) odznaczają się sprawną gospodarką wodną i mogą lepiej funkcjonować w warunkach deficytu wody, w przeciwieństwie do tych o wysokich wartościach parametru ELWLW (32, 48, 75).

WYNIKI 2: Analiza wybranych parametrów fizjologicznych

Wielkość doświadczenia:

90 rodów/odmian × 4 parametry fizjologiczne × 3 powtórzenia doświadczenia × 3 powtórzenia biologiczne = 3 240

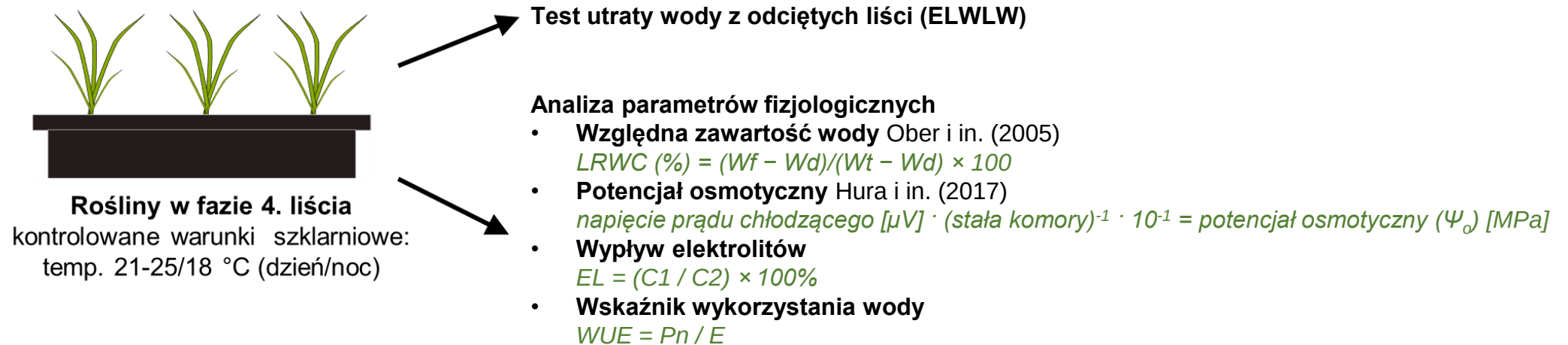

Figura 6. Schemat przeprowadzenia analizy wybranych parametrów fizjologicznych 90 rodów/odmian pszenicy ozimej.

Tabela 3. Średnie, maksimum (Max.) i minimum (Min.) wartości badanych parametrów fizjologicznych z trzech powtórzeń doświadczenia dla 90 rodów/odmian pszenicy ozimej.

	Względna zawartość wody	Potencjał osmotyczny	Wpływ elektrolitów	Wskaźnik wykorzystania wody
Średnia	90.14	-1.01	15.85	6.93
Max.	97.60	-0.75	43.80	12.97
Min.	71.10	-1.36	4.19	2.82

Tabela 4. Dwuczynnikowa analiza wariancji (ANOVA) wybranych parametrów fizjologicznych 90 rodów/odmian pszenicy ozimej z uwzględnieniem powtórzeń doświadczenia oraz interakcji badanych cech; $p \leq 0,05$.

	Względna zawartość wody		Potencjał osmotyczny		Wpływ elektrolitów		Wskaźnik wykorzystania wody	
	F	p	F	p	F	p	F	p
Ród/odmiana	3.35	0.000	5.37	0.000	1.03	0.402	191.78	0.000
Powtórzenie	181.47	0.000	149.20	0.000	124.49	0.000	11363.90	0.000
Ród/odmiana*Powtórzenie	2.61	0.000	3.52	0.000	1.05	0.328	281.77	0.000

Badane rody/odmiany pszenicy ozimej charakteryzowały się znaczną zmiennością wybranych parametrów fizjologicznych w zależności od terminu siewu roślin, co zobrazowała również prezentowana analiza głównych składowych (PCA).

WYNIKI 3: Określenie elementów składowych plonu

Wielkość doświadczenia:
90 rodów/odmian × 7 elementów składowych plonu
× 3 powtórzenia doświadczenia × 9 powtórzeń
biologicznych = 17 010

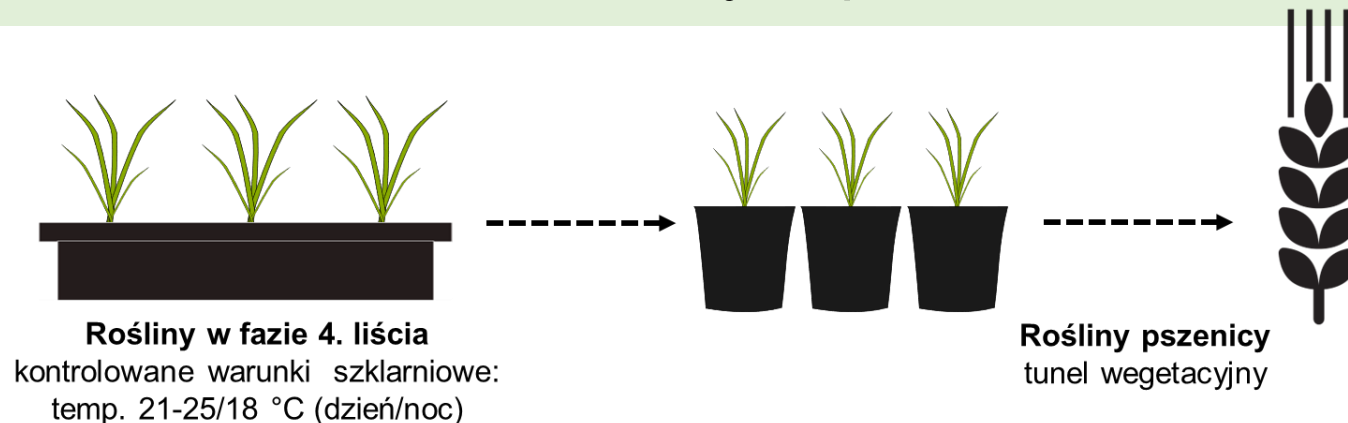

Figura 7. Schemat określenia elementów składowych plonu 90 rodów/odmian pszenicy ozimej.

Tabela 5. Średnie, maksimum (Max.) i minimum (Min.) wartości badanych elementów składowych plonu z trzech powtórzeń doświadczenia dla 90 rodów/odmian pszenicy ozimej.

	Liczba dni do kłoszenia	Liczba dni do kwitnienia	Wysokość pędu głównego [cm]	Krzewistość produkcyjna	Liczba ziaren/roślinę	Masa ziaren/roślinę [g]	Liczba ziaren/kłos	Masa ziaren/kłos [g]	MTZ [g]
Średnia	55	66	67.1	4	214	6.97	50	1.61	31.71
Max.	63	75	78.0	7	325	11.60	71	2.48	48.60
Min.	47	57	53.6	3	117	2.84	31	0.72	21.76

Tabela 6. Dwuczynnikowa analiza wariancji (ANOVA) elementów składowych plonu 90 rodów/odmian pszenicy ozimej z uwzględnieniem powtórzeń doświadczenia oraz interakcji badanych cech: $p \leq 0.05$.

	Liczba dni do kłoszenia		Liczba dni do kwitnienia		Wysokość pędu głównego		Krzewistość produkcyjna		Liczba ziaren/roślinę		Masa ziaren/roślinę		Liczba ziaren/kłos		Masa ziaren/kłos		MTZ	
	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p
Ród/odmiana	612.77	0.000	17.66	0.000	27.12	0.000	8.20	0.000	7.76	0.000	5.87	0.000	10.20	0.000	7.07	0.000	15.88	0.000
Powtórzenie	283458.99	0.000	9337.05	0.000	3722.69	0.000	738.87	0.000	1497.22	0.000	1661.31	0.000	600.42	0.000	760.27	0.000	238.63	0.000
Ród/odmiana*Powtórzenie	137.94	0.000	4.54	0.000	3.13	0.000	2.59	0.000	2.77	0.000	3.48	0.000	3.00	0.000	5.13	0.000	7.35	0.000

Wykazano duże zróżnicowanie badanych rodów pszenicy ozimej pod względem wartości analizowanych elementów składowych plonu.

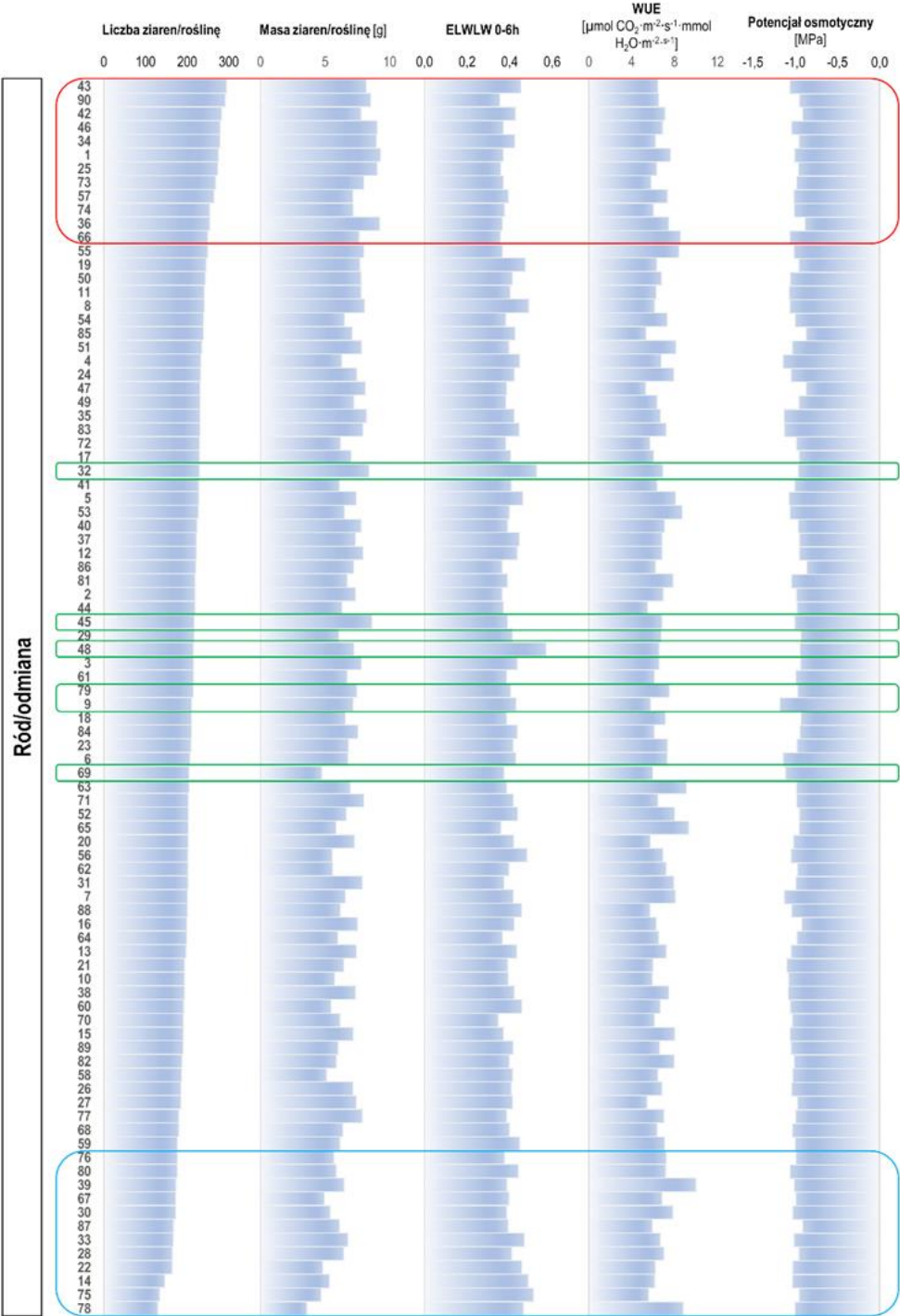

Tabela 7. Wartości współczynników korelacji liniowej Pearsona pomiędzy elementami składowymi plonu i liczbą dni do kłoszenia/kwitnienia, a wybranymi parametrami fizjologicznymi (ELWLW, WUE, potencjał osmotyczny, LRWC, wpływ elektrolitów). Oznaczone na czerwono współczynniki korelacji są istotne przy $p \leq 0,05$.

Cecha	Wysokość pędu głównego	Krzewistość	Liczba ziaren/roślinę	Liczba ziaren/kłos	Masa ziaren/roślinę	Masa ziaren/kłos	MTZ	Liczba dni do kłoszenia	Liczba dni do kwitnienia
ELWLW 0-3h	0.06	-0.17	-0.23	-0.10	-0.15	-0.02	0.08	-0.18	-0.22
ELWLW 3-6h	0.00	-0.11	-0.15	-0.07	-0.09	-0.02	0.04	-0.09	-0.12
ELWLW 0-6h	0.04	-0.17	-0.24	-0.12	-0.16	-0.04	0.07	-0.18	-0.21
WUE	-0.17	0.05	-0.06	-0.22	-0.02	-0.16	0.04	-0.03	0.07
Potencjał osmotyczny	0.14	-0.03	0.08	0.16	0.16	0.26	0.12	0.21	0.07
LRWC	-0.04	-0.04	0.07	0.08	-0.03	-0.03	-0.11	0.01	-0.04
Wpływ elektrolitów	-0.05	0.08	0.03	0.01	0.03	-0.01	-0.04	0.03	0.01

W celu dokonania selekcji rodów/odmian o zwiększonej tolerancji na stres suszy badane rody/odmiany pszenicy ozimej zostały uszeregowane względem malejącej liczby ziaren/roślinę (Fig. 8). Parametr ten został wybrany w oparciu o wyniki analizy PCA oraz wartości współczynników korelacji liniowej (Tab. 7). Na jego podstawie dokonano wyboru 30 rodów/odmian pszenicy ozimej do dalszych badań.

Figura 8. Uszeregowanie badanych rodów/odmian pszenicy ozimej według malejącego plonu wyrażonego jako liczba ziaren/roślinę w zestawieniu z wybranymi parametrami fizjologicznymi (ELWLW 0-6h, WUE, potencjał osmotyczny) oraz plonem (masą ziaren/roślinę).

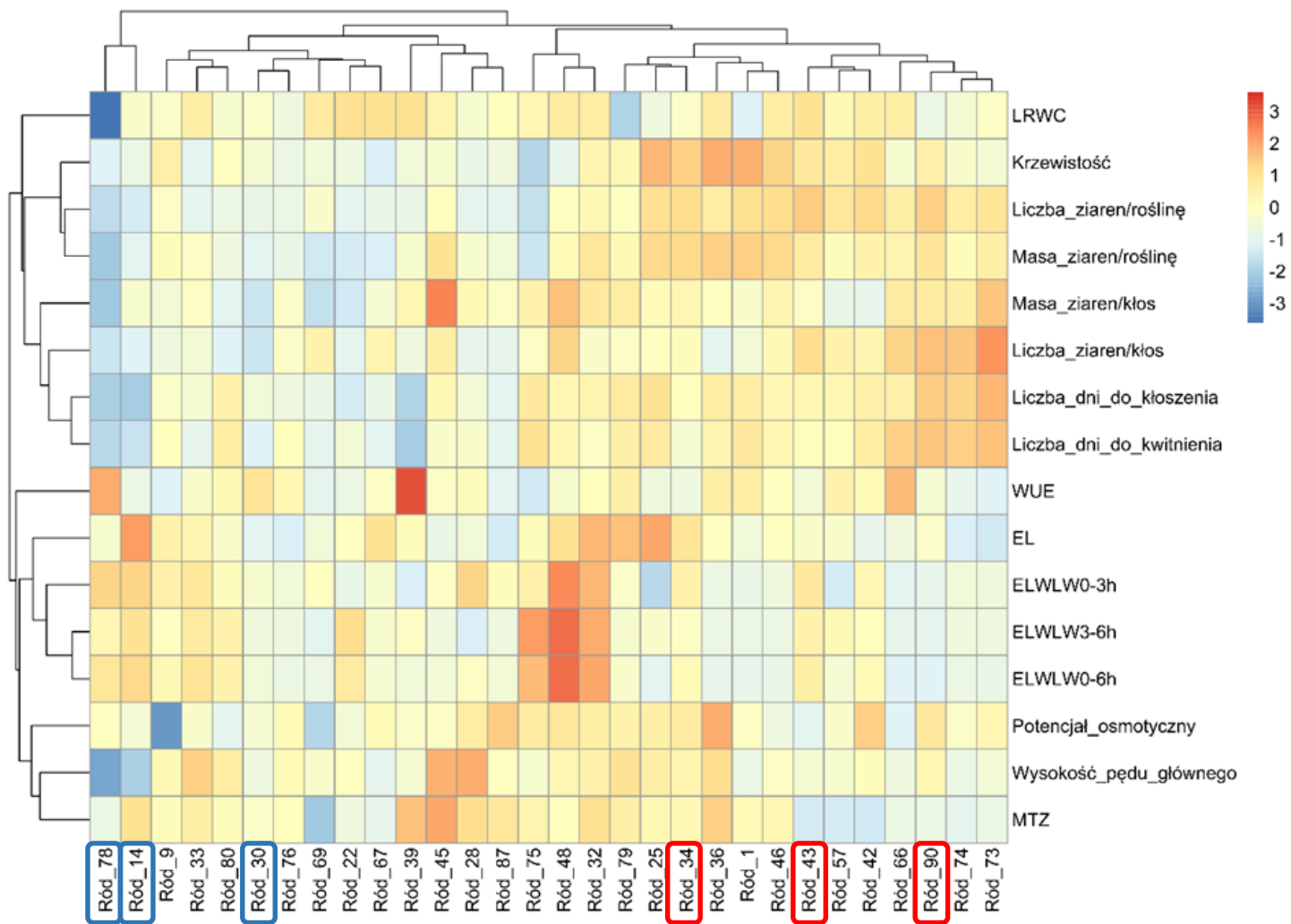

Figura 9. Mapa cieplna (ang. *heatmap*) oraz analiza skupień różnicująca 30 wybranych rodów/odmian pszenicy ozimej pod względem wartości parametrów związanych z utratą wody (ELWLW 0-3h, ELWLW 3-6h, ELWLW 0-6h), elementów składowych plonu [liczba i masa ziaren/kłos, masa ziaren/roślina, liczba dni do kłoszenia i kwitnienia, krzewistość, wysokość pędu głównego, masa tysiąca ziaren (MTZ)] oraz wybranych parametrów fizjologicznych [potencjał osmotyczny, wpływ elektrolitów (EL), wskaźnik wykorzystania wody (WUE), względna zawartość wody w liściach (LRWC)]. Każdy rząd reprezentuje inną zmienną, a każda kolumna inny rząd/odmianę pszenicy. Skala kolorów wyjaśnia poszczególne wartości, wartości w danym rzędzie poddano skalowaniu. Intensywność koloru świadczy o różnicach w wysokości wartości o obrębie danego parametru pomiędzy rodami/odmianami.

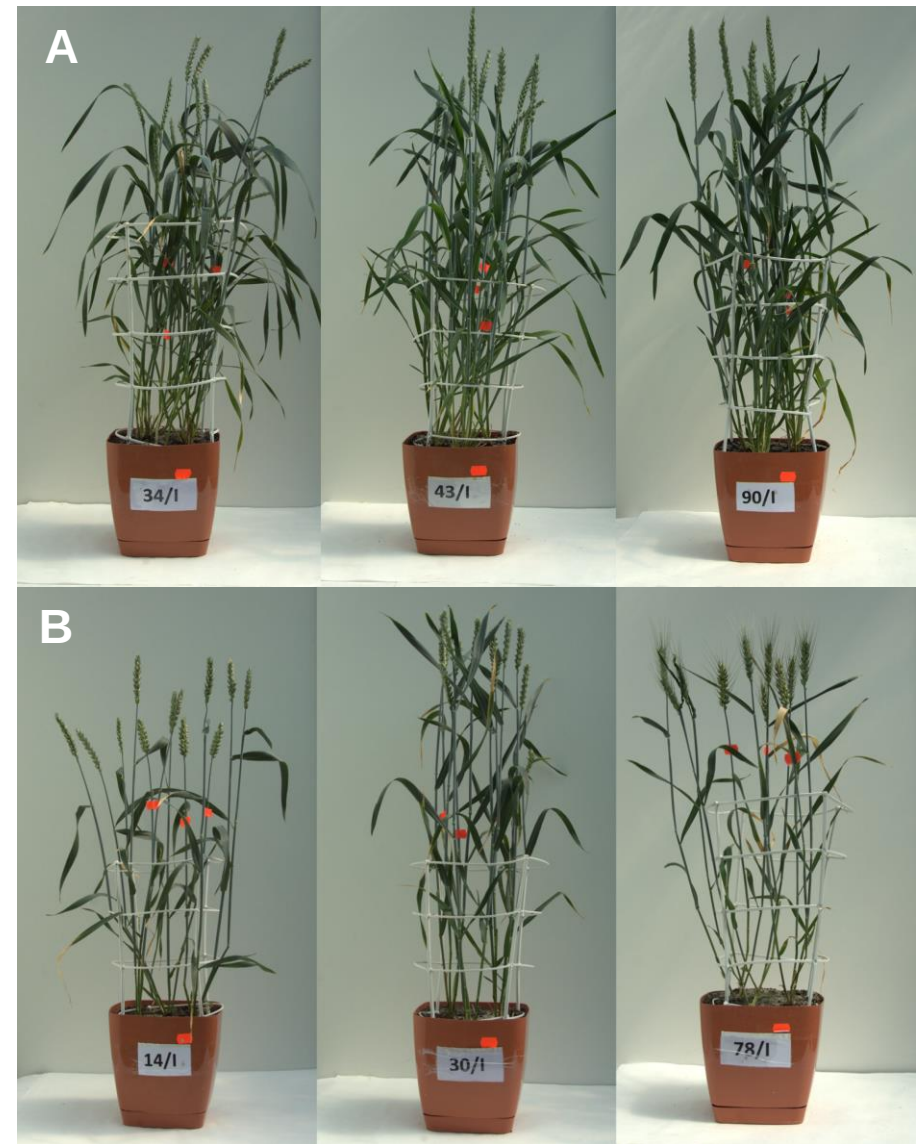

Figura 10. Przykładowe rody/odmiany pszenicy ozimej wybrane do dalszych badań na podstawie wysokości plonu wyrażonego jako liczba ziaren/roślinę oraz wybranych parametrów fizjologicznych: ELWLW 0-6h, potencjał osmotyczny, wskaźnik wykorzystania wody. (A) Rody/odmiany pszenicy o dużej liczbie ziaren/roślinę, potencjalnie tolerancyjne na stres suszy; (B) rody/odmiany o małej liczbie ziaren/roślinę, potencjalnie słabo tolerancyjne na stres suszy. (Fot. K. Laskoś)

Wnioski i podsumowanie

- ❑ Wytypowano trzy parametry: ELWLW 0-6h, potencjał osmotyczny (Ψ_o) oraz wskaźnik wykorzystania wody (WUE). Parametry te wykazywały istotną korelację z wybranymi elementami składowymi plonu. Zatem mogą one być wykorzystane do charakterystyki tolerancji i selekcji rodów na stres suszy i wysokiej temperatury, zaplanowanych w kolejnym roku realizacji projektu.
- ❑ Do dalszych badań wybrano 30 rodów/odmian pszenicy ozimej charakteryzujących się:
  - 1) największą : 43, 90, 42, 46, 34, 1, 25, 73, 57, 74, 36, 66,
  - 2) średnią: 32, 45, 48, 79, 9, 69,
  - 3) najmniejszą: 76, 80, 39, 67, 30, 87, 33, 28, 22, 14, 75, 78liczbą ziaren/roślinę.
- ❑ Otrzymane wyniki oraz dalsze badania zaplanowane na wybranych w tym projekcie rodach/odmianach, mogą w istotny sposób przyczynić się do postępu w krajowej hodowli nowych odmian pszenicy ozimej.

